

Mustafa Jahić, *Arapski jezik u islamskim naukama: povezanost i međusobni utjecaji*, Gazi Husrev-begova biblioteka i El-Kalem, Sarajevo, 2012, 536 str.

Nedavno su Gazi Husrev-begova biblioteka u Sarajevu i izdavačka kuća El-Kalem, našoj čitateljskoj javnosti ponudili izuzetno vrijednu knjigu pod naslovom *Arapski jezik u islamskim naukama – povezanost i međusobni utjecaji* autora Mustafe Jahića. Iz samog naslova razaznaje se da je riječ o veoma obimnoj materiji raspoređenoj na 536 stranica od čega su 474 stranice osnovnog teksta, dok ostali dio čine abstract na engleskom jeziku, izvori i literatura te različiti indeksi.

Po svom sadržaju ova je knjiga značajna za sve one koji se na bilo koji način bave arapskim jezikom ili islamskim disciplinama i ako je pokušamo situirati u pripadajuće joj oblasti, onda su to podjednako i arapska filologija i temeljne islamske nauke, a imajući u vidu činjenicu da sama materija nameće potrebu da se arapski jezik, u argumentiranju aspekata njegove svekolike povezanosti s islamskim naukama, te njihova slojevitog korelativnog prožimanja i međusobnog utjecaja, interpretira kako na planu mikrolingvistike tako i na planu makrolingvistike.

Autor je obimnu građu svoje knjige podijelio u trinaest poglavlja. Osim predgovora, autor daje dosta opširan uvod koji je svojevrsna sistematizacija cjelokupnog sadržaja knjige što uveliko olakšava prosječnom čitaocu da se "nosi" s tekstem narednih poglavlja. U prvom poglavlju, *Arapske jezikoslovne znanosti u islamskim klasifikacijama nauka*, autor istražuje status i pozicije arapskih jezikoslovnih disciplina u okviru klasifikacije nauka muslimanskih autora, dok se u drugom i trećem poglavlju, *Arapski jezik u preislamskom periodu* i *Obrazovanje Arapa u preislamsko vrijeme*, o arapskom jeziku govori s aspekta njegova porijekla i historijskog razvoja, kao i o stepenu razvijenosti jezičke svijesti i opismenjavanja kod preislamskih Arapa.

Najobimniji dio materije autor zahvata u svom sveobuhvatnom sagledavanju odnosa Kur'ana i arapske gramatike, odvajajući narednih šest poglavlja za interpretiranje različitih faktora u nastanku arapske gramatike, zatim uloge Kur'ana u nastanku gramatike i njegova utjecaja na razvoj gramatike u okviru čega detaljno govori o najznačajnijim gramatičkim školama i doprinosima njihovih predstavnika. Posebnu vrijednost ovog segmenta knjige čine autorova gramatička interpretiranja dopuštenih kur'anskih čitanja i odnosa klasičnih i savremenih arapskih lingvista naspram njih, zatim lingvistička analiza ovih čitanja uz fokusiranje na razlike na fonetsko-fonološkom, morfološkom, sintaksičkom i leksičkom nivou, kao i poglavlje o utjecaju kur'anskih čitanja na izvođenje gramatičkih pravila.

Deseto poglavlje autor posvećuje lingvističkim komentarima Kur'ana, odnosno dimenzijama utjecaja tefsira na oformljenje arapske gramatike, detaljno predstavljajući najpoznatija djela iz ove oblasti kao i njihove autore. U posljednja tri poglavlja autor na veoma iscrpan način sagledava utjecaj hadisa i njegovih metoda na tok gramatičkih istraživanja kod Arapa, zatim sagledava dimenzije utjecaja islamske pravne nauke na utvrđivanje teorijskih osnova arapske gramatike, kao i utjecaj islamske apologetike, naročito na metodološke smjernice u gramatičkim istraživanjima. Naročitu pažnju autor je posvetio lingvističkim aspektima Allahovih imena posebno se fokusirajući na analizu odnosa oblika i značenja ovih imena.

Posebnu vrijednost knjige predstavlja i autorovo često pozivanje na najrelevantnije izvore, kako klasične i savremene arapske gramatike tako i na temeljne izvore ovih islamskih disciplina te često citiranje Kur'ana, što govori u prilog autorova vladanja materijom i njegove upućenosti u aktuelne tokove lingvističkih istraživanja kod Arapa.

Knjiga *Arapski jezik u islamskim naukama – povezanost i međusobni utjecaji* predstavlja značajan doprinos osvjetljavanju i našem boljem razumijevanju tijesnog odnosa i međusobne uvjetovanosti arapskog jezika i temeljnih islamskih nauka. Imajući u vidu korištenu metodologiju i širinu interpretirane materije koja se konstantno dovodi u korelaciju, kao i vrlo sistematične analize ovih odnosa u kojima se posebna pažnja pridaje postupnosti, hronologiji i čvrstom naučnom argumentiranju, knjigu možemo kategorizirati kao znanstvenu monografiju. Ona je prirodni slijed autorova dugogodišnjeg iskustva razvijanog i obogaćivanog kroz kontinuirano bavljenje arapskom lingvistikom, s jedne strane, i njegova solidnog vladanja temeljnim islamskim disciplinama, s druge strane, a koje se postavlja kao osnovni preduvjet u nastojanju da se kvalitetno i naučno utemeljeno sagleda njihova neraskidiva spona s arapskom jezikoslovnom naukom te njihovo međusobno uvjetovanje.

Imajući u vidu činjenicu da, u posljednjih desetak godina, autor svoje interesiranje za arapsku gramatiku uglavnom situira u kontekst njezine tijesne korelacije s Kur'anom, tefsirirom, hadisom i islamskom pravnom naukom, za ovu knjigu možemo slobodno kazati da je ona i svojevrsan pokazatelj autorove zrelosti u ovom domenu, te njegova nastojanja da se kod nas već tradicionalno šabloniziranim i evropski ogoljenim modelima interpretiranja historije arapskog jezika u nastavi, kao i argumentiranjima elemenata njegove gramatike povrati dimenzija koja je arapskom jeziku prirodno svojstvena i iz koje je on i ponikao.

Ova knjiga Mustafe Jahića ne predstavlja izvorno naučno djelo u doslovnom smislu s obzirom na činjenicu da je u arapsko-islamskom svijetu, od samog utemeljenja arapske gramatike, sasvim uobičajeno da se arapski jezikoslovci, bez obzira na nivoe interpretiranja arapskog jezika, u svojim

argumentiranjima redovito pozivaju na tradicijske izvore arapske lingvistike – Kur'an, hadis i tefsir, tako da je o razvoju arapske filologije, jezika i književnosti općenito, nezamislivo govoriti bez njihova dovođenja u vezu s Objavom i prvim zapisivanjima teksta Objave. Sama činjenica da tekst Objave predstavlja standard književnog jezika govori u prilog stalne potrebe obraćanja tekstu Kur'ana u procesima potvrđivanja norme arapskog jezika i razlikovanja pravilnog od nepravilnog.

Također treba napomenuti i činjenicu da su naši istaknuti profesori arabisti i islamski teolozi pojedinačno dosta pisali uglavnom o lingvističkim aspektima, semantičkim, stilističkim i drugim jezičkim osobenostima teksta Objave, neraskidivom korelativnom odnosu književnog arapskog jezika i Kur'ana, a naše klasične gramatike arapskog jezika obiluju primjerima iz Kur'ana.

Stoga se može kazati da je originalnost ove knjige Mustafe Jahića saglediva s dvaju aspekata. Kako i sam autor u uvodu knjige ističe, pitanje odnosa arapskog jezika i islamskih nauka datira još od vremena konstituiranja jezikoslovnih i islamskih naučnih disciplina. Međutim, ova su istraživanja uglavnom svođena na odnos arapskog jezika i pojedinačnih islamskih disciplina, ili se ona bave samo jezičkim aspektima nekih islamskih nauka. Knjiga *Arapski jezik u islamskim naukama – povezanost i međusobni utjecaji* cjelovita je studija koja se na sistematičan način bavi odnosom arapskog jezika i njegovih strukturnih elemenata naspram Kur'ana, tefsira, hadisa i islamskog prava, zahvatajući ogroman korpus materije koju autor vješto sistematizira, raspoređuje i jednostavnim jezikom interpretira, što je približava i čini razumljivom i običnom čitaocu. Autor veoma argumentirano i detaljno govori o značaju arapskog jezika u islamu, ukazuje na prirodu tijesne povezanosti jezikoslovnih disciplina s islamskim naukama, kao i na osnovne elemente njihova međusobnog utjecaja.

S druge strane, on je prvi savremeni autor s ovih prostora koji na metodološki nov način situira veliki korpus gramatike arapskog jezika, vraćajući mu tako njegovu tradicijsku vrijednost. Posmatrajući arapski jezik kroz prizmu spomenutih islamskih disciplina i njihov korelativni odnos, autor zahvata materiju temeljnih lingvističkih disciplina – fonetike i fonologije, morfologije, sintakse, leksikologije, semantike, detaljno se baveći historijskim razvojem arapskog jezika od predislamskog perioda, preko perioda Objave pa sve do konačnog utemeljenja arapske gramatike, obogaćujući tako postojeće gramatike i udžbenike arapskog jezika fokusirane čisto na jezičku strukturu i sistemsko posmatranje jezičkih činjenica na sinhronom planu.

Knjiga *Arapski jezik u islamskim naukama – povezanost i međusobni utjecaji* značajan je doprinos nastojanju da se usvajanje saznanja o arapskom jeziku, barem kada je riječ o njegovu historijskom razvoju, ne smije dešavati otrgnuto od njegovih temelja i primarnih izvora što ga uveliko osakaćuje,

naše učenike i studente osiromašuje, a nastavnike unazađuje. S druge strane, ona je potvrda da “dobar” islamski teolog mora biti i dobar poznavalac arapskog jezika, što svakako ide u prilog potrebe jače afirmacije arapskog jezika na studijima koji su u vezi s islamskim naukama. Stoga ovu knjigu toplo preporučujemo svima onima koji se na bilo koji način bave arapskim jezikom ili islamskim disciplinama, sigurni da će im ova saznanja ili dio njih biti od koristi te da će ih potaknuti na dalja promišljanja i istraživanja.

Mejra Softić